

YTTRANDE

2025-06-13

Ds 2025:8

Socialdepartementet

Yttrande över promemorian Administrativa sanktioner i socialförsäkringen (Ds 2025:8)

SKPF Pensionärerna och SPF Seniorerna har beretts tillfälle att yttra sig över förslagen i rubricerad promemoria och lämnar följande synpunkter.

Synpunkter på förslagen

Förslagets påverkan på socialförsäkringssystemets legitimitet

Vi är positiva till åtgärder som vidtas för att förhindra brottslighet och felaktiga utbetalningar och som därmed stärker socialförsäkringssystemets integritet, men det är centralt att åtgärderna som vidtas är välavvägda för att komma åt problemet. Syftet med socialförsäkringarna är att ge ekonomisk trygghet i olika skeden i livet. De har därmed en grundläggande betydelse i många människors liv. Med införandet av administrativa sanktionsavgifter finns en risk att socialförsäkringarna upplevs som otillgängliga, vilket kan skada socialförsäkringssystemets legitimitet och leda till att enskilda avstår från att ansöka om stöd. Det kan i sin tur medföra att viljan till att finansiera socialförsäkringssystemet urholkas om försäkringarna inte upplevs finnas där när människor faktiskt behöver ekonomiskt stöd. Det krävs tillit från båda håll för att systemets legitimitet ska upprätthållas. Vi ser därför många farhågor med utredningens förslag då sanktionsavgiften föreslås prövas utifrån strikt ansvar, vilket innebär att den enskilde i högre utsträckning kommer hållas ansvarig för felaktiga utbetalningar – oaktat om det rör sig om medvetna eller omedvetna fel.

Nedan återfinns våra synpunkter på de förslag som berör Pensionsmyndighetens område. Övriga förslag har vi inga synpunkter på.

Synpunkter på förslagen om administrativa sanktionsavgifter

Vi **avstyrker** förslaget om administrativa sanktionsavgifter för de förmåner som handläggs av Pensionsmyndigheten. Vi anser att konstruktionen av administrativa sanktionsavgifter inte är rättssäkra och att de riskerar att bidra till oskäligen och orättvisa konsekvenser och därmed ökad ojämlikhet i gruppen äldre. Vi anser att införandet av sanktionsavgifter kan riskera att avskräcka än fler pensionärer från att ansöka om bostadstillägg av rädsla för att lämna felaktiga uppgifter. Allmänt sett betraktas ansökningsprocessen för bostadstillägg som komplicerad och krånglig. Bristande information och påminnelser gör det också ganska vanligt att människor missar att anmäla förändringar i bostadskostnad och inkomst. Redan idag finns det ett stort antal pensionärer som bedöms vara berättigade till bostadstillägg, men som inte ansökt om det och därmed går miste om en viktig del av grundskyddet vars syfte är att säkra att de inte hamnar i ekonomisk utsatthet. Enligt en uppskattning från Riksrevisionen (RiR 2019:22) handlar det om cirka 129 000 personer.

Nedan följer våra invändningar mot förslagen.

Inte lätt att göra rätt

Processen för att ansöka om bostadstillägg är krånglig och komplicerad, såväl vad gäller reglerna kring vilka uppgifter som krävs och när ändringar ska anmälas till Pensionsmyndigheten. Det är med andra ord inte lätt att göra rätt. Den främsta orsaken till felaktiga utbetalningar enligt Pensionsmyndigheten¹ är att ändrade förhållanden inte anmäls till dem när det gäller bostadstillägget och detta sker dessutom i stor utsträckning oavsiktligt. Riksrevisionen undersöker i nuläget just hur Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten arbetar för att motverka felaktiga utbetalningar på grund av ändrade förhållanden. Granskningen ska presenteras i början av nästa år. I rapporten "Efterkontroller inom bostadstillägg – 2024:14"² från Inspektionen för Socialförsäkringen (ISF) framkommer det samtidigt att de ändringsanmälningar som dock kommer in till Pensionsmyndigheten inte hanteras i tid.

Sammantagningsvis så innebär detta att besluten om sanktionsavgift i hög grad sannolikt kommer att träffa enskilda som inte har agerat uppsåtligt eller oaktsamt och som även kan drabbas av Pensionsmyndighetens eftersläpning i handläggning. Långa handläggningstider leder i sin tur till stora belopp som ska återbetalas och som sanktionsavgiften i sin tur ska baseras på. Vidare saknas det regelbundna påminnelser till de äldre som erhåller bostadstillägg, vilket ytterligare bidrar till att omedvetna felaktigheter kan uppstå.

¹ Rätt från början - Svar på regeringsuppdrag, VER 2024–55, 2025-02-21

² ISF, Efterkontroller inom bostadstillägg - En granskning av hur Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten arbetar för att minska felaktiga utbetalningar, rapport 2024:14.

Det är bra att man i de individuella bedömningarna om sanktionsavgift kan sänka avgiften om den anses vara oskäligt hög på grund av omständigheter som ligger utanför den enskildes påverkan såsom myndighetens handläggningstider. Det är också bra att man särskilt ska beakta om de oriktiga uppgifterna eller underlåtenheten att anmäla ändrade förhållanden kan antas bero på ålder, hälsa eller liknande förhållanden som exempelvis skilsmässa, även om vi saknar en större tydlighet kring vad utredningen ser som hög ålder. Men vi anser inte att det är vare sig humant eller proportionerligt att enskilda ska få ett beslut om sanktionsavgift om den sätts till noll i dessa fall. Detta då sanktioner ses som ett straff enligt Europakonventionen. Vi ser inte heller att beslut om sanktionsavgift i dessa fall bidrar till en avskräckande och handlingsdirigerande effekt, utan snarare till en avskräckande effekt från att ansöka om bostadstillägg.

Utifrån detta anser vi därför inte att det är rimligt eller humant att lägga ett så stort och strikt ansvar på den enskilde för felaktiga utbetalningar när rätt förutsättningar inte ges för att den enskilde från början ska kunna ta ett strikt ansvar. Vi ser också en överhängande risk för godtycke i bedömningen om en sänkt sanktionsavgift ska ges eller inte. En enskild som kan föra sin talan och som har god kunskap om vad som krävs för en sänkning kommer exempelvis ha en större chans att få sänkt sanktionsavgift jämfört med andra som inte har det.

Risken för en administrativ sanktionsavgift kommer sannolikt också bidra till att Pensionsmyndigheten i hög grad kommer belastas av oroliga pensionärer som önskar besked om deras anmälda förändringar har hanterats eller inte. Vi anser att Pensionsmyndighetens resurser kan nyttjas på ett mer kostnadseffektivt sätt, exempelvis genom att hantera ändringsanmälningar mer skyndsamt och genomföra efterkontroller.

Ökad administrativ börda för Pensionsmyndigheten

Införandet av ett nytt sanktionssystem innebär ökade administrativa kostnader för Pensionsmyndigheten, inklusive behov av IT-utveckling samt utbildning och rekrytering av personal. Vi bedömer att det finns en risk att dessa kostnader inte motsvarar de förväntade vinsterna i form av minskade felaktiga utbetalningar.

Nackdelarna överväger fördelarna med sanktionsavgifter

Sammanfattningsvis så anser vi att nackdelarna med att införa administrativa sanktionsavgifter överväger fördelarna när det gäller de förmåner som Pensionsmyndigheten handlägger.

Förslag på åtgärder mot felaktiga utbetalningar

För att motverka felaktiga utbetalningar, mot bakgrund av svårigheterna för enskilda att komma in med korrekta uppgifter och komplexiteten i regelverket, bedömer Pensionsmyndigheten i sin rapport "Rätt från början - Svar på regeringsuppdrag"³ som överlämnades till socialdepartementet i februari månad i år, att flera åtgärder måste vidtas. Här tar Pensionsmyndigheten exempelvis upp att det måste ske regeländringar, en högre grad av automatisering gällande administrationen, men också högre grad av digitalisering såsom självbetjäningstjänster samt att man behöver fortsätta arbeta med generell och individanpassad information om anmälningsskyldigheten gällande förändringar. Åtskilliga av dessa åtgärder har även flera ideella aktörer såsom vi själva efterfrågat.

Vidare så anser vi också att det är viktigt att Pensionsmyndigheten har tillräckligt med resurser för att kunna hantera förändringsanmälningar mer skyndsamt för att minska risken för att stora återkrav sker. Vår förhoppning är att det tas ett helhetsgrepp kring grundskyddet och ser om det bör konstrueras om från grunden.

Om sanktionsavgifter trots allt införs

Om sanktionsavgifter trots allt skulle införas för de förmåner som handhas av Pensionsmyndigheten menar vi att det är mycket viktigt att i så fall invänta de förväntade förändringarna av grundskyddet. Det vi åsyftar är att Pensionsgruppen den 28 maj 2025 kommit överens om att se över grundskyddet med målet att det ska bli effektivare, mer träffsäkert samt få en förenklad konstruktion. En utredning om grundskyddet kan väntas bli klar tidigast sommaren 2027, för att sedan skickas på remiss och därefter sannolikt kunna träda i kraft tidigast 2029. I sammanhanget är det av vikt att nämna att såväl statliga som ideella aktörer har efterfrågat en förenkling av bostadstilläggets regelverk och möjligheter till att i högre grad automatiskt samla in uppgifter och att kunna använda schabloner.

I dagsläget brister det dessutom i strukturer och rutiner avseende handläggning av ansökningar och ändringar av bostadstillägg samt i information och påminnelser till de som erhåller bostadstillägg om att anmäla förändringar. En fungerande struktur och ändamålsenliga rutiner måste först finnas på plats innan det överhuvudtaget kan bli tal om sanktionsavgifter rörande förmånerna som administreras av Pensionsmyndigheten. Det är också vanligt att felaktigheter i utbetalningar från Pensionsmyndigheten ackumuleras under flera års tid innan fel, medvetna eller omedvetna, upptäcks. Det leder till att det i slutändan kan komma att handla om stora belopp som ska återbetalas och som sanktionsavgifterna i sin tur ska baseras på. Befintlig saktfärdighet i detta avseende tillsammans med brist på information och

³ Rätt från början - Svar på regeringsuppdrag, VER 2024-55, 2025-02-21

påminnelser till de som berörs medför att sanktionsavgifter i så fall inte bör införas förrän det är säkerställt att felaktigheter kan upptäckas i långt tidigare skeden än vad som är fallet idag.

A handwritten signature in blue ink, reading "Liza di Paolo Sandberg". The signature is stylized with a large, sweeping flourish at the end.

Liza di Paolo Sandberg
Förbundsordförande
Svenska KommunalPensionärernas
Förbund

A handwritten signature in blue ink, reading "Maria Larsson". The signature is stylized with a large, sweeping flourish at the end.

Maria Larsson
Förbundsordförande
SPF Seniorerna